

праці, темп зростання рівня заробітної плати в порівнянні з темпом зміни продуктивності праці. Ефективність фінансової складової виробничого потенціалу характеризується рядом коефіцієнтів: автономії, фінансового левариджу, капіталізації прибутку, фінансовим забезпеченням запасів та рентабельністю активів підприємства. Управлінська складова буде ефективною при досягненні оптимальних значень показників оборотності залишків готової продукції, рентабельності витрат на управління, темпів оновлення технології.

Синтез нормативних і стохастичних методів оцінки ефективності може здійснюватися шляхом введення в нормативну модель виробництва ймовірнісних характеристик. Це особливо актуально для побудови технологічних матриць і проведення різноманітних оцінок виробничих запасів. А отже, застосування запропонованих методичних підходів дозволяє отримувати значно достовірніші результати вимірювання ефективності функціонування виробничого потенціалу, які можуть бути використані для вдосконалення управління діяльністю підприємств.

Таким чином, виробничий потенціал – це наявні та приховані можливості підприємства щодо залучення та використання факторів виробництва для випуску максимально можливого обсягу продукції (послуг). Його треба також сприймати як сукупність функціонуючих ресурсів, які здатні виробляти певний обсяг продукції. Ефективність використання виробничого потенціалу підприємства характеризується ефективністю використання його складових та може бути оціненою через систему визначених критеріїв.

Література

1. Авдеенко В. Н. Производственный потенциал промышленного предприятия / В. Н. Авдеенко, В. А. Котлов. – М. : Экономика, 1989. – 240 с.
2. Андрощук Д. В. Теоретичні питання визначення та оцінки виробничого потенціалу підприємства / Д. В. Андрощук // Університетські наукові записки – 2005. – № 1–2 (13–14). – С. 374–380.
3. Воронкова А. Е. Потенціал підприємства як основа його довгострокового розвитку / А. Е. Воронкова, Ю. С. Погорєлов // Актуальні проблеми економіки – 2009. – № 4 (94). – С. 77–84.
4. Єчина Ю. С. Суть економічного потенціалу виробничого підприємства / Ю. С. Єчина // Вісник КНУТД. – 2006. – № 6. – С. 142–146.
5. Іщук С. О. Концептуальні засади формування та розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств / С. О. Іщук // Регіональна економіка. – 2005. – №3. – С. 48–56.
6. Прохорова В. В. Ресурсний потенціал економічного зростання / В. В. Прохорова // Вісник економічної науки України. – 2005. – № 2. – С. 77–80.
7. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2004 – 316 с.
8. Чичкало-Кондрацька І. Б. Новий підхід до оцінки резервів відновлення та розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств / І. Б. Чичкало-Кондрацька // Регіональні перспективи. – 2000. – № 1. – С. 19–23.
9. Яковлева Н. Оцінка інноваційного потенціалу підприємств та ефективності його використання / Н. Яковлева // Вісник КНТЕУ. – 2005. – № 1. – С. 45–52.

Надійшла 11.08.2011

УДК 65

А. ВАСИЛЮК

Тернопільський національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Узагальнено проблемні аспекти формування та управління потенціалом машинобудівних підприємств. Досліджено процес трансформації ресурсних чинників у потенціал підприємства і капітал та механізми їх ефективного управління.

Problem aspects of machine building enterprises potential formation and management were generalized. The process of transformation of resource factors into an enterprises both potential and capital as well as. The mechanisms of perspective management were investigated.

Ключові слова: активи, ресурси, потенціал, капітал, інновації, диверсифікація, інвестиції, управління.

Постановка проблеми. Формування та раціональне і ефективне використання економічних ресурсів підприємства визначає його функціонування та результативну діяльність. Негативний вплив стагнації та рецесії глобального економічного середовища суттєвим чином можна покращити правильно сформованим процесом структуризації елементів потенціалу та механізмом управління, що забезпечують зворотній зв'язок між рішеннями та отриманими результатами. Розвиток ринкових відносин на Україні потребує нової концепції управління підприємством з ефективним використанням всіх чинників

внутрішнього потенціалу та залучення зовнішніх інвестицій-інновацій. Розроблення науково обгрунтованої стратегії диверсифікації підприємств дасть змогу ефективніше реалізувати інвестиційно-інноваційну стратегію його розвитку, що є актуальним і потребує подальших досліджень. Аналіз стану діяльності підприємства дозволить у подальшому визначити можливі шляхи його розвитку та вибрати оптимальний варіант управління на сучасному етапі. Управління потенціалом підприємства слід розглядати як систему взаємозалежних базових чинників, що забезпечують поточний, оперативний та стратегічний характер його ефективного функціонування.

Аналіз останніх джерел і публікацій засвідчує, що дослідженню проблеми ефективного управління підприємствами через стратегію диверсифікації та інвестиційно-інноваційну присвячені праці Дж. Кейнса, О. Кузьміна, Б. Данилишина, Н. Абікаєва, А. Пересади, Н. Петришина, М. Литвина, І.О. Бланка, В.В. Вітлінського, А.Ф. Гойка, І.Д. Фаріона та інших. Вирішенню проблеми управління диверсифікації та реалізації інвестиційно-інноваційних проектів носить класичний підхід та має розрізнений характер. Актуальним залишається вдосконалення організаційно-економічного потенціалу підприємства.

Метою статті є аналіз формування та управління потенціалом машинобудівних підприємств, що забезпечує його ефективне функціонування за наявності дестабілізуючих чинників.

Викладення основного матеріалу. Машинобудівний комплекс, що займає перше місце з випуску валової продукції, споживає 1/3 прокату, майже 2/3 сталевого литва, 40% чавуну. Серцевиною машинобудування є верстатобудування. Сучасні верстати з числовим програмним керуванням (ЧПК) є гнучкі універсальні автомати, що дозволяють випускати номенклатуру різної конфігурації деталей машин. На даний час на Київському заводі "ВЕРКОН" випускаються верстати сучасного покоління з магазинами змінних інструментів, замовниками яких є підприємства Росії та Білорусії. На інших 14 заводах завантаження не перевищує і половини їх потужності. На розміщення підприємств машинобудування значний вплив має ряд економічних чинників: сировина, концентрація виробництва, його спеціалізація, кооперація, трудомісткість окремих видів продукції, зручність транспортно-економічних зв'язків. Продукція машинобудівної галузі найскладніша, бо складається з багатьох десятків деталей вузлів та агрегатів. Для випуску готової продукції десятки, а іноді й сотні підприємств встановлюють між собою коопераційні зв'язки (поставки деталей, комплектуючих виробів, матеріалів тощо). Для виготовлення окремих вузлів, деталей залучають як механічні, так ливарні цехи. Їх діяльність пов'язана з екологічними проблемами [1]. Тому вагранки перенесені за межі промислових міст та обласних центрів. Ресурсне забезпечення підприємства – це сукупність можливостей щодо придбання необхідних матеріалів, комплектуючих, напівфабрикатів, фінансові ресурси і кваліфіковані кадри. З латини потенціал тлумачиться як потужність, сила, що мають різні одиниці вимірювання. За енциклопедичною термінологією потенціал визначають, як потенційні можливості наявних ресурсів та вміння раціонально їх використовувати для досягнення поставленої мети [2]. Електричний потенціал можливий за наявності іншого потенціалу. В такому розумінні їхня різниця викликає (породжує) потік зарядів. Потенціал – це спроможність взаємопов'язаної сукупності ресурсів, засобів, предметів, робочої сили забезпечити стратегію підприємства. Розрізняють природний потенціал, як сукупність природних умов і ресурсів, відновлюваний і такий що не відновлюється, як газ, паливо. Таким чином, шляхом трансформації ресурси матеріальні і нематеріальні переходять у потенціал. Зреалізований потенціал стає капіталом, що приносить дохід. Так, у металургійній промисловості з руди (ресурс) шляхом вилучення пустої породи отримують залізну руду збагачену залізом (потенціал), яка служить сировиною для отримання чавуну(капітал). Базовий потенціал включає виробничо-технологічний, інвестиційно-інноваційний, фінансово-економічний, господарсько-фінансовий. Виробничо-технологічний, фінансово-економічний та господарсько-економічні потенціали, у кожному з яких наявний інтелектуальний потенціал, складають організаційно-економічний потенціал. Кількісне, якісне, структурне вдосконалення потенціалу підприємства забезпечує його інтенсивний розвиток. Потенціал характеризує розвиток виробничих сил та виробничих чи невиробничих відносин.

Результативно використаний потенціал трансформується в капітал. Капітал – це сума благ, якими володіє підприємство у формі природних ресурсів та послуг, людських інтелектуальних та трудових здібностей, економічних благ у формі грошових засобів та матеріальних товарів, що задіяні у господарській діяльності підприємства з метою отримання прибутку [3]. Природний капітал – це запас природних матеріальних ресурсів і послуг, якими володіє підприємство і які можуть використовуватися у виробничих цілях.

Трудовий потенціал. Людина як фізична істота є носієм певних природних індивідуальних здібностей і талантів, а як соціальна істота набуває в процесі суспільної життєдіяльності і витрачає для цього певні фізичні, матеріальні та фінансові ресурси [4]. Природна здатність до праці уособлює природний ресурс людини, а набуті суспільні якості за своєю економічною суттю збагачують ресурс і трансформують його у потенціал. У своєму первісному стані людина, подібна до природних ресурсів і не приносить ніякого економічного результату. Але після здійснення певних затрат і підготовки, через систему відносин трудові ресурси збагачуються, трансформуються у трудовий (людський) потенціал, який реалізується у матеріальних чи нематеріальних відносинах у інтелектуальний капітал, тобто має місце перехід кількості в якість за пірамідальним принципом. Якщо незначні зміни природних ресурсів (надра) можна пов'язати з їх

глибиною залягання, то рівень трудових ресурсів змінюються в часі суттєвіше. Таким чином, первісний ресурс через століття на генетичному рівні трансформується в значній мірі у потенціал. Разом з тим з часом підвищуються вимоги як до рівня ресурсів так і до рівня потенціалу. Генетично закладений, набутий життям сукупні можливості та здібності особистості людський потенціал залежить від умов його формування, розвитку та відтворення. Таке формування протікає через систему вищих навчальних закладів, кращі студенти яких поповнюють наукові та інженерні ресурси. Інші через тестову систему та конкурсний відбір формують трудовий потенціал, який постійно удосконалюється в ринкових умовах. Структура трудового (людського) потенціалу охоплює творчі, духовні, інформаційні, соціальні здібності. Науково-дослідний потенціал, як основа інтелектуального потенціалу, через генерацію нових знань, ідей, новацій створює можливості їхнього використання у виробництві нової продукції. Природні та штучні (машинні) людські ресурси через трансформацію в потенціал та інтелектуальний капітал здатні приносити дохід. Якщо за інтелектом нації, що включає також винаходи, патенти, новизну Україна посідає перші місця в світі, то за їх впровадженням відноситься до відсталих. За даними ЮНЕСКО у 20 країнах, де працює 95% вчених дохід на душу населення щорічно зростає на 200 дол., де 5% – тільки на 10 дол. Інтелектуальні ресурси характеризують здатність індивіда до творчої праці. Основу інтелектуального потенціалу складають особливо творчі, наукові, культурні, соціальні чинники трудового потенціалу підприємства. Людський капітал – сукупність втілених потенційних можливостей, яка включає природні здібності й таланти, а також набуті – освіту, професійні знання, кваліфікацію та навички через участь в процесі виробництва, здатний приносити дохід. Здатність створювати нову вартість і зберігати стару, втілену в матеріальних елементах капіталу. Трудовий капітал підвищує можливість виробляти нові товари і послуги, а мотивація персоналу прискорює реалізацію управлінських рішень. Трудовий капітал – рівень освіти, здатність, задатки, інтуїція, компетентність, комунікабельність, запас здоров'я, знань, навичок, можливі мотивації, що підвищують продукт праці і ефективність виробництва і приносять доходи. Особливістю машинобудівного комплексу, як наукомісткого є тривале формування потенціалу і, особливо перетворення його в капітал. Якщо в інтелектуальнім капіталі загалом (ІК) можуть переважати (НМА) нематеріальні активи (право на користування надрами землі, сертифікати, патенти, винаходи), то інтелектуальний капітал підприємства (ІКП) підприємства включає як матеріальні так і нематеріальні активи. ІКП розглядається як інтегральна величина взаємодії людського капіталу зі структурним, технологічним та ринковим капіталом. Структурний включає програмне забезпечення, патенти, технологічний капітал- власні об'єкти, сертифікати, інтелектуальні технології (базу даних, комунікації, методи управління, технічні засоби,). В умовах тіньової економіки, тобто з прихованими показниками, доцільним є оцінення діяльності підприємств за відносним методом розрахунку, а саме за людським капіталом [4]. Для розрахунку рівня інвестиційної привабливості підприємства зручно перейти до відносних показників: як відношення доходу до чисельності управлінців та інженерів. відношення прибутку до загальної кількості працівників, кількість спеціалістів до загальної кількості працівників, кількість працівників, які безпосередньо виробляють продукцію.

Виробничо-технологічний потенціал. Матеріальні ресурси-предмети праці, задіяні у виробничому процесі: сировина, основні та допоміжні матеріали, паливо, комплектуючі, напівфабрикати, запчастини трансформуються у потенціал через покращення їх якості, як використання нових матеріалів, збагачення руди, глибша їх переробка, автоматизація основних фондів, перехід на екологічно чисті джерела енергії. Трудові ресурси, природні ресурси, матеріальні ресурси, основні виробничі фонди, засоби виробництва, інформації служать базою формування виробничого потенціалу, що характеризує здатність до використання їх потенційних можливостей. Основні виробничі фонди служать вартісним виразом засобів праці і визначають виробничий потенціал, який в свою чергу визначає інвестиційну привабливість підприємства. Матеріальні – це і енергетичні ресурси, як вуглеводні, уранові руди, водні басейни, енергія сонця, вітру. Нафтові ресурси переробляють на відповідні нафтопродукти, як бензин, дизельне паливо, мазут, що формують енергетичний потенціал. Енергію сонця, вітру, води використовують для будівництва відповідних електростанцій, що є енергетичним потенціалом екологічно чистих джерел енергії. Машинобудування активно переходить на екологічні чисті джерела енергії. Вилучається використання коксу, мазуту, газу в ливарних цехах з переходом на електричні (індукційні) технології. Виробничий потенціал суттєво зростає в умовах кооперування підприємств, що характерно для машинобудівної галузі. Технологічний потенціал – здатність оперативно переорієнтувати виробничі потужності і налагодити економічно ефективно виробництво нових продуктів, які відповідають ринковим потребам. Інформація-як елемент виробництва є товаром, що заміщує матеріальні, енергетичні та людські ресурси, основні фонди. Неefективна діяльність підприємств породжує низьку якість продукції, сировинну залежність, знос, частку повернутої продукції, старіння персоналу. Такі явища, в свою чергу, призводять до кризових процесів, руйнування виробничого потенціалу, прихованої кризи – збитки з'їдають власний капітал, кризи процесу праці (декваліфікація, невиплата зарплати), потенційної кризи-неплатоспроможного підприємства, кризи предметів праці (втрата сировини, ресурсів), кризи засобів праці (знос) [5]. Криза – повторюваний, обмежений у часі стан підприємства, який характеризується сильними коливаннями його параметрів за межами коридору допустимих значень.

Інвестиційно-інноваційний потенціал. Еволюційний характер соціально-політичного розвитку України зумовлений менталітетом його народу. Такий же еволюційний характер має і економічний

розвиток. Такий характер розвитку не передбачає швидких і великих інвестицій, а значить стрімкого зростання економіки. Членство України в СОТ та створення умов безвізового режиму не дають змоги впроваджувати новітні технології. Військово-промисловий комплекс України, що умовно відноситься до середнього машинобудування, через конверсію має сприяти впровадженню відносно нових технологій. Новація, як ресурсна категорія, включає: відкриття, винаходи фундаментальні та прикладні дослідження, розробки [6]. Використання новацій в технологіях призводить до створення нової чи поліпшеної інноваційної продукції. Інновація – поліпшення існуючого обладнання, створення нових видів товарів, транспортних та виробничих засобів, які виступають потенційним ресурсом. Ресурсі використання його продуктивних сил є необхідною і достатньою умовою для створення потенціалу [6]. Економічний потенціал не просто сукупність ресурсів і можливостей. В процесі обробки, переробки ресурси змінюють свої властивості.

Інноваційний потенціал розглядається як система взаємопов'язаних ринкових і новаційних чинників. Інновація служить засобом реалізації наукового відкриття, новації, винаходу. Інновації-якісні зміни у виробництві відносяться як до техніки, технології, організації виробництва. Інноваційний потенціал як здатність, спроможність пошуку, розробляти і впроваджувати у виробництво інноваційний продукт. Загалом інноваційний шлях включає генерування, відбір ідей, бізнес-аналіз, модель, розробку, створення, випробування дослідного зразка, запуск виробництва й впровадження продукції з метою отримання економічного ефекту. Особливістю інноваційного процесу в машинобудуванні є його багатостадійність: технічні пропозиції, завдання, ескіз проекту, технічний проект, робочий проект, документація, зразок, випробування виправлення помилок, недоробок (корекція). Кінцевий продукт інноваційної діяльності є відновлення основних фондів і технологій, удосконалення управління. Інноваційна діяльність має інвестиційне забезпечення.

Прямі інвестиційно-інноваційні (ПІІ) вкладання у фінансовий сектор (банки, фонди, ринки, опціони) значно більше ніж у виробництво, що можна тлумачити як переливання і швидкий обіг капіталу та отримання доходів. Разом з тим до кризи 40% капіталу банків належали іноземним інвесторам, що найбільше пострадали. Україна за оцінкою ЮНЕСКО займає 63 з 139 країн за інноваційним потенціалом. Висока ресурсоемність ВВП (глибина переробки, експорт сировини) потребує максимальних інновацій. Інвестор вкладає максимально у основні фонди, але не їх оновлення. Венчурний бізнес посередник між інвестором і підприємством. Венчурний фонд купує пакет акцій до 40%, а потім кредитує.

Іноземні інвестори переважно вкладають у фінансовий сектор та нерухомість, що мало стимулює економіку. При цьому використовують національні ресурси без подальшого відновлення земельного фонду, як культивування рапсових культур. Крім того використовують трудові ресурси за нижчими цінами, не зацікавлюють страхові компанії в іноземних ризиках, впливають на політику.

Для перехідної і кризової економіки, що характеризується значним монополізмом, диспаритету цін, зростанням витрат виробництва, зниження попиту населення, необхідним заходом є диверсифікація виробництва. Диверсифікація ряду малих та середніх підприємств, як спосіб виживання в нашому регіоні, зумовлена зупинкою в першу чергу комбайнового заводу.

У сучасних умовах результативна діяльність середнього і великого бізнесу здійснюється на макро і мезорівнях. Проблема розвитку виробничого комплексу пов'язана з нестачею фінансових ресурсів, а тому і використання інноваційних технологій, наукових розробок. Так як машинобудування характеризується наукомісткістю, то в умовах переважно внутрішнього інвестування доцільним є створення молодіжних регіональних наукових парків, технопарків з традиційним їх спрямуванням. Малим та середнім підприємствам залучати інтелектуальних інженерних працівників для проведення мозгових штурмів з метою вироблення інноваційної політики. Виявлення інвестиційно-інноваційних можливостей доцільно здійснювати на основі оцінки співвідношення НДР до загального обсягу НДДКР. Інформаційні технології розглядаються як невід'ємний чинник інноваційних процесів.

Обмеження внутрішніх інвестицій та інновацій спричинює ефективне короткотермінове функціонування підприємства, що призведе в перспективі до значних капіталовкладень.

Для розширення мережі інноваційних структур, що відповідає євроінтеграційній стратегії України, перспективним є функціонування технопарків, наукових парків [7]. Технологічні парки – єдина в Україні діюча інноваційна структура, яка впроваджує наукоємні розробки, високі технології та забезпечує промисловий випуск конкурентоспроможної на світовому ринку продукції. Усього за час дії спеціального режиму інноваційної та інвестиційної діяльності до бюджетів та державних цільових фондів технопарками перераховано понад 252 млн грн. Технопарками залучено інвестицій для виконання проектів на суму майже 450 млн грн. Із 14 зареєстрованих інноваційних та інвестиційних проектів на сьогоднішній день впроваджується десять. ВАТ "Каховський завод електрозварювального устаткування" впроваджує інноваційний проект "Створення нових технологій контактного зварювання, розробка і організація випуску гами сучасних машин для контактного зварювання, в тому числі для зварювання високоміцних залізничних рейок і хрестовин".

Підприємством ВАТ "Краматорський завод важкого верстатобудування" впроваджує інноваційний проект "Розробка та організація виробництва ряду безцентровотокарних верстатів під заготівку 6–360 мм

високоміцних сталей та сплавів". В технологічному парку "Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка" налічується 10 учасників, дочірніх та спільних підприємств, 4 з яких є виконавцями трьох інноваційних та інвестиційних проектів, найбільшим з яких є інвестиційний проект "Створення автомобілебудівного комплексу з використанням сенсорних систем контролю технологічних процесів збірки та пофарбування, комп'ютерної і оптичної діагностики", виконавцем якого є ТОВ "Торговий дім "Кримські автомобілі" [8].

Технопарки сприяють забезпеченню потреб внутрішнього ринку, зменшують залежність від імпорту, високими темпами нарощують обсяги постачання на експорт високотехнологічної конкурентноздатної на світовому ринку продукції, створюють нові робочі місця і надають можливості для реалізації вченими і висококваліфікованими спеціалістами України свого інтелектуального потенціалу. На зміну холдинговим компаніям, що не мають інноваційної складової, прийшли кластери. Кластери з фізичної точки зору розглядаються як новоутворення, зародки з високою концентрацією основного компоненту і спільною структурою з базовим складом та потенційною можливістю утворювати самостійну структуру. Тобто кластери можна розглядати як підсистеми галузі. Інноваційні кластери об'єднують промислові підприємства, науково-дослідні інститути, фонди, венчурні фонди, біржу праці, страхові компанії. Кластерні об'єднання зменшують витрати, так як мають спільні цілі, ринок, звіт, ризики, використання техніки, раціональне використання потенціалу взаємне збагачення, гнучкість, спільні дії на рівні влади. Інвестиційна привабливість України-великий внутрішній ринок, географія, історичні зв'язки, транспортна мережа, сировинний і виробничий потенціал, освітній рівень, підприємливість.

Потенціал фінансово-економічної стабільності (ПФЕС). Якщо оборотні та необоротні активи, пасиви виступають фінансовими ресурсами, то співвідношення їх окремих чинників характеризує фінансовий потенціал, а певне значення коефіцієнтів відповідає фінансовому капіталу. Структура фінансових ресурсів визначається видом продукції та технологією її отримання, витратами на виробництво, матеріальними цінностями, операційним та виробничим циклом підприємства. Ефективність використання фінансових ресурсів оцінюється коефіцієнтом участі необоротних активів, коефіцієнт маневреності оборотних активів та показником оборотності, які представляють фінансовий потенціал підприємства. Оборотні та інші активи, що підлягають однорічному балансовому циклу – виробничі запаси, грошові кошти та їх еквіваленти не обмежені у використанні і призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу. Оборотні активи-виробничі запаси, дебіторська заборгованість, власні кошти, нерозподілений прибуток, цільове фінансування, довгострокові зобов'язання, кредиторська заборгованість, дохід, податки. Зростання оборотності призводить до швидшого використання оборотних активів, зменшення запасів, швидкій реалізації продукції і відповідно більшим доходам.

Термін експлуатації необоротних активів, як природних ресурсів, бібліографічних фондів, тимчасових споруд, основних засобів, перевищує один рік.

Фінансування оборотних активів здійснюється переважно за рахунок позикових коштів, тоді як формування необоротних активів-через використання власних коштів. Зростання відношення власних коштів до позикових підвищує фінансову стабільність підприємства, а для промислових підприємств частка власних коштів має перевищувати 60%. Для вітчизняної економіки важливим відношення коштів довгострокових зобов'язань до позикових коштів, що носить назву коефіцієнтом структури позикових коштів і не перевищує 0,4. Визначальними вважають два коефіцієнти: коефіцієнт фінансової незалежності та співвідношення позикових до власних коштів. Співвідношення, починаючи із значень коефіцієнта маневреності власних коштів більше 0,1, коефіцієнта забезпечення оборотних активів власними коштами також більше 0,1, коефіцієнта структури довготермінових вкладень менше 0,3, коефіцієнта інвестування більше 0,6, відображають фінансовий капітал підприємства. Фінансово стійке підприємство за рахунок власних коштів покриває кошти, вкладені в основні засоби, нематеріальні активи, оборотні кошти [9].

Управління та моделі розвитку підприємством. Управління, як функція організаційної системи, спрямоване на ефективне виконання програми і забезпечує стійкість функціонування підприємства. Сутність стратегічного управління в максимальній ефективності виходу інноваційного продукту за мінімального використання сукупних ресурсів. Управління включає загальний, процесний суб'єктно-об'єктний, функціональний підходи. Суб'єктно-об'єктний підхід визначається впливом суб'єкта на об'єкт. Функціональний підхід передбачає виконання загальних функцій планування (концепція, прогноз, програма), організацію (процес, система, структура), технології, ресурси, метод, комунікації, інформація), мотивацію (потреба, інтереси влада, очікування) й контроль (норми, правила, інструкції). Функції управління підлягають логічному алгоритму як сукупності логічно пов'язаних дій для перетворення ресурсів на вході в продукцію на виході. Модель потенціалу підприємства визначається освітнім, кваліфікаційним та мотиваційним потенціалом керівника та персоналу управління оптимально використовувати ресурси, можливості трансформувати ресурси для створення конкурентноспроможної продукції [10]. Управління потенціалом розглядається як процес підприємницьких заходів направлених на поточний, оперативний та стратегічний розвиток підприємства (рис.1). Виходячи з можливостей розробляється правила, технологія, алгоритм, механізм формування потенціалом підприємства, що включають динамічний характер потенційних можливостей, збалансованості, зміни структурних елементів. Схема управління (рис.1)

побудована за принципом росту дерева, піраміди, тобто знизу вгору, починаючи із сировини, резервів, їх трансформацію у потенціал, як перетворення кількості в якість. Особливістю такої трансформації для машинобудівного комплексу є тривалість нарощування трудового потенціалу через досвід, стажування, додаткову обробку і переробку сировини, ускладнення технологічних операцій, їх автоматизація. Система управління, що розвивається на принципах упереджувальної дії, забезпечує конкурентоспроможність, стратегічну цільову спрямованість виробництва. Ефективне функціонування всіх складових потенціалу підприємств визначається інформаційним забезпеченням, що заміщує матеріально-енергетичні та трудові ресурси, виробничий потенціал, основні фонди тощо (рис.1). Трудовий потенціал не виділений окремим чинником (блоком), так як присутній у всіх чинниках як управлінський і такий, що безпосередньо задіяний у процесі виробництва матеріальних благ. Вищою формою розвитку трудового потенціалу виступає інтелектуальний потенціал, що задіяний як в системі управління, так і, зокрема, в технологічно-конструкторському бюро. Модель управління також передбачає кризові явища (блок 5). Виробничий (блок 1), фінансово-економічний (блок 2) та господарсько-фінансовий (блок 3) потенціали відповідальні за кризові явища. Якщо виробничий сектор породжує кризу предметів та засобів праці, то фінансова криза породжена іпотечними процесами, нехваткою коштів. Нестача оборотного капіталу призводить до невилплати заробітної плати, погіршення якості сировини і таким чином, до кризи процесів та предметів праці, що підтверджує їх взаємозалежність. Рушійною силою усунення кризових явищ та нарощування виробництва виступає інвестиційно-інноваційний потенціал (блок 4). Результатом ефективної роботи такого потенціалу є створення інноваційної, диверсифікаційної продукції, що має додану вартість (капітал).

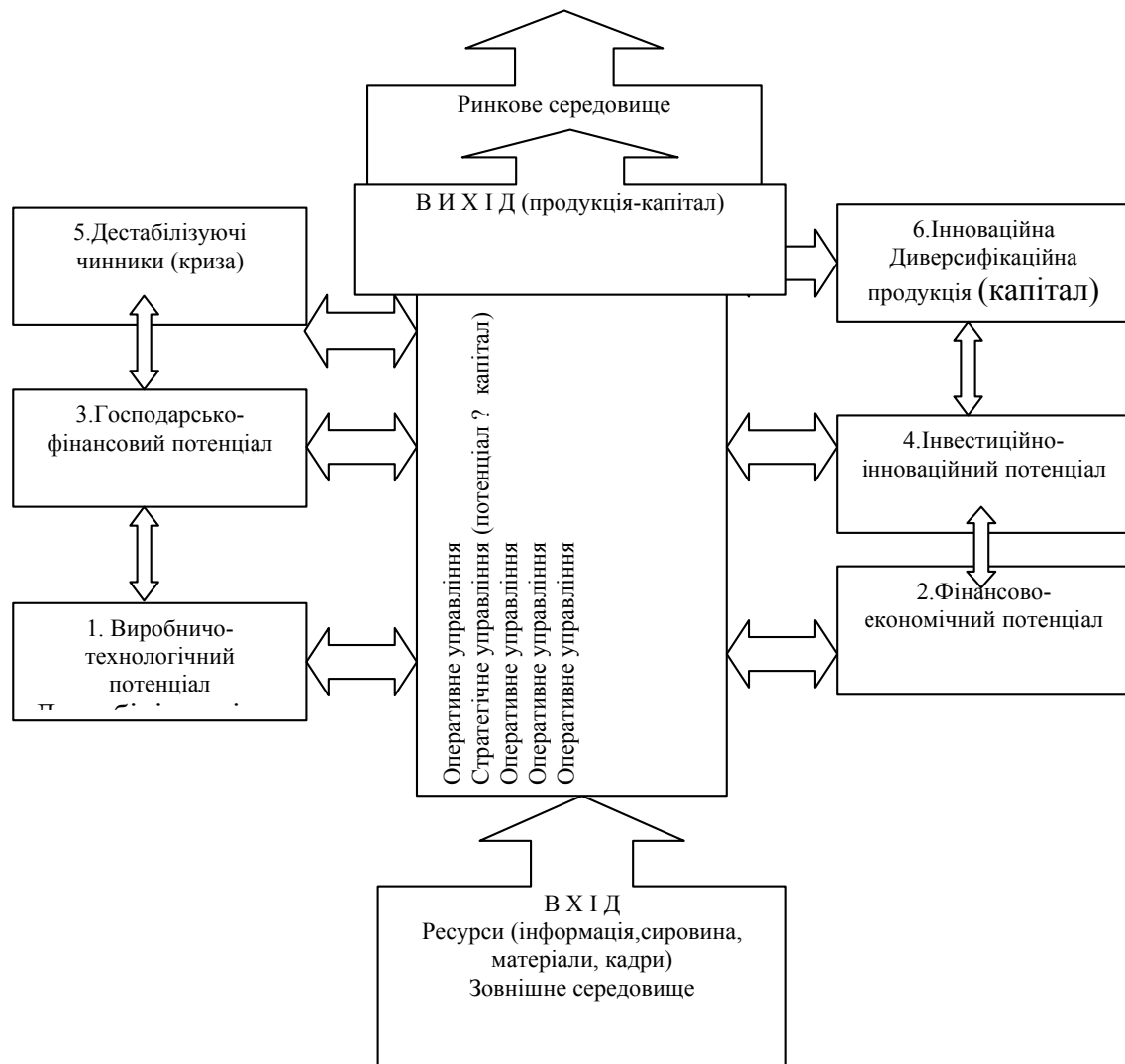

Рис. 1. Схема алгоритму процесу управління економічною стійкістю підприємства (авторська розробка)

Висновки

1. Особливістю формування машинобудівного комплексу є трансформація ресурсу в потенціал і капітал за тривалий час. Управління підприємством полягає в організації максимального і швидкого переходу потенціалу підприємств в його капітал.

2. Трудовий потенціал, що проходить кілька стадій свого формування, є визначальним і присутній у всіх чинниках потенціалу підприємства.

3. За наявності дестабілізуючих чинників і за умов нарощування ефективної діяльності підприємства визначальним є інвестиційно-інноваційний потенціал підприємства з точки зору отримання інноваційного та диверсифікаційного продукту.

4. Незважаючи на граничний знос основних фондів та сучасний рівень вітчизняних технологій, що уступають зарубіжним, ефективна діяльність підприємства досягається за рахунок внутрішніх інвестицій, інновацій та диверсифікації виробництва.

Література

1. Кузь Е. Стратегічний розвиток машинобудування в Україні / Е. Кузь // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 1. – С. 35–42.

2. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : [навч. посібник] / Краснокутська Н. С. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.

3. Капитал (от простого к сложному) / В. А. Каменецкий, В. П. Патрикеев. – М. : ЗАО Издательство "Экономика". – 2006. – 583 с.

4. Журавльова І. В. Управління людським капіталом підприємства. Наукове видання / І. В. Журавльова, А. В. Кудлай. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2004. – 284 с.

5. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : [навч. посібник для студ. вищих навч. закл.] / Василенко В. О. – К. : ЦУЛ, 2003. – 503 с.

6. Медынский В. Г. Инновационный менеджмент : [учебник] / Медынский В. Г. – М. : Инфра-М, 2002. – 654 с.

7. Закон України "Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків".

8. Гуржій А. М. Перспективи розвитку системи технологічних парків України / Гуржій А. М., Гусев В. О., Гончаренко М. Ф. // Вісник НАДУ. – 2003. – № 4. – С. 139–149.

9. Іванов В. Л. Управління економічною стійкістю промислових підприємств (на прикладі підприємств машинобудівного комплексу) / Іванов В. Л. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2005. – 268 с.

10. Управління потенціалом підприємства : навч. посібник / [Должанський І. З., Загорна Т. О., Удалик О. О., Герасименко І. М.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 362 с.

Надійшла 19.08.2011